

กลองในพระพุทธศาสนาเถรวาท Drums in Theravada Buddhism

พระศักดิ์สกล สกมทิทธิมลาวีโก (พลสนอง), พระครูปริยัติพัฒนบัณฑิต,

พระครูสุธีคัมภีรญาณ และ เพลิงสุริยเทพ รามางกูร ณ โคตะปุระ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

**Phra Saksakon Sakkamahiddhimlawiko (Phonsaṇan),
Phrakru Pariyattiphatthanabundit, Phra Khru Sutheekampirayan
and Plerng Suriyathep Ramangkun Na Kotapura**
Mahachulalongkorn Rajavidyalay University, Khon Kaen Campus
Corresponding Author, Email: praewpanprajakko@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้ศึกษาเกี่ยวกับประวัติความเป็นมา แนวคิด และความเชื่อเรื่องกลองในพระพุทธศาสนาเถรวาทสู่ความเชื่อของชาวลาว ซึ่งกลองในพระพุทธศาสนาใช้เสียงเป็นสิ่งสื่อสัญลักษณ์ การตีกลองเป็นกิจกรรมสำคัญในสมัยพุทธกาล กลองในพระไตรปิฎกและสมัยพุทธกาลมีหลายชนิด โดยจำแนกตามขนาดและชื่อเฉพาะ อีกทั้งยังเป็นเครื่องดนตรีในโลกสวรรค์ด้วย กลองในพระพุทธศาสนามีบทบาทเกี่ยวข้องกับการบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์ เรื่องราวของอดีตพุทธเจ้า อดีตชาติของพระพุทธเจ้าและพระสาวก การละเล่นตีกลองถือเป็นปฏิบัติต่อสมณเพศ และมักเกี่ยวข้องกับพระวินัยบัญญัติของพระสงฆ์ กลองถูกใช้เป็นสัญลักษณ์ของการประกาศชัยชนะ ใช้เป็นเครื่องหมายการประกาศธรรม ถูกนำมาอุปมาอุปไมยกับหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา สัมพันธ์กับแนวคิดเรื่องอานิสงส์ของกุศลธรรม และคุณวิเศษในพระพุทธศาสนา ความสำคัญของกลองถูกกล่าวถึงในคัมภีร์ชาดกจำนวนมาก อีกทั้งมีความสัมพันธ์กับเหตุการณ์พุทธปรินิพพาน และการปลงอาัฐสังขารของพระพุทธเจ้าอีกหลายตอน พระพุทธศาสนาของชาวลาวมีอัตลักษณ์และเอกลักษณ์พิเศษเนื่องจากการผสมกับคติความเชื่อดั้งเดิมของชาวลาว รวมทั้งผสมกับความเชื่อทางพระพุทธศาสนาแบบมหายาน กลองในพระพุทธศาสนาเถรวาทของชาวลาว ถูกนำมาเป็นสัญลักษณ์ทางธรรม เสียงกลองถูกใช้ในการสืบทอดอายุพระพุทธศาสนา เป็นเสียงแห่งการประกาศธรรม การแสดงธรรม และเป็นเสียงแห่งตัวแทนของพุทธวจนะ ชาวลาวให้ความสำคัญกับเรื่องอานิสงส์การสร้างกลองและหอกกลอง โดยมีจุดหมายสูงสุด คือพระนิพพาน กลองเป็นเครื่องหมายการร่วมศรัทธาระหว่างพุทธศาสนิกชนลาวและชุมชนลาว โดยมีวัดเป็นศูนย์กลาง กลองถูกใช้ตีเป็นสัญญาณ เพื่อบอกเวลาในการทำบุญและสร้างกุศลกรรม เป็นเครื่องตักเตือนศาสนิกชนไม่ให้หลงลืมการทำบุญให้ทาน เป็นเครื่องดนตรีที่ผูกพันกับฮีตคองประเพณีของชาวลาว รวมถึงใช้ประกอบในพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาและเทศกาลงานบุญ เสียงกลองลาวช่วยลดความตึงเครียดในการ

* วันที่รับบทความ : 26 มิถุนายน 2566; วันที่แก้ไขบทความ 7 กันยายน 2566; วันที่ตอบรับบทความ : 8 กันยายน 2566

Received: June 26, 2023; Revised: , September 7, 2023; Accepted: , September 8, 2023

ปฏิบัติธรรม ซึ่งสอดคล้องกับลักษณะนิสัยเฉพาะของชาวลาว นอกจากนี้เรื่องราวของกลองยังถูกผูกให้เกี่ยวข้องกับบุคคลสมัยพุทธกาล ผูกโยงกับพระพุทธเจ้า แสดงบทบาททั้งทางโลกและทางธรรม อีกทั้งเป็นเครื่องมือในการเข้าถึงคำสอนทางพระพุทธศาสนา และการระลึกถึงคำสอนของพระพุทธเจ้า

คำสำคัญ: กลอง; พระพุทธศาสนา; พระพุทธศาสนาเถรวาท

Abstracts

This article studies the history, concepts and beliefs about drums in Theravada Buddhism to the beliefs of the Laos people. which drums in Buddhism use sound as a symbolic medium. Drumming is an important activity in the Buddhist era. There are many types of drum in Tripitaka and Buddha era. Classified by size and unique name and is also a musical instrument in the paradise world. Drumming in Buddhism has a role associated with the acts of Bodhisattva, the story of the former Buddha, the past life of the Buddha and the disciples. Drumming is a form of antagonism to clergy and is often related to the discipline and discipline of monks. The drum is used as a symbol of victory announcement, used as a preaching symbol, was brought to be a metaphor for the teachings of Buddhism, relate to the concept of virtue of charity and magicians in Buddhism. The importance of drums is mentioned in many Jataka texts. Also related to the event of Buddhist nirvana and several episodes of the Lord Buddha's expulsion. Buddhism of Laos people has a unique identity and identity. Due to being mixed with the traditional beliefs of the Laos people and mixing with Mahayana Buddhism beliefs. Drum in Theravada Buddhism of Laos was taken as a religious symbol. The drum sounds were used in the inheritance of Buddhism, is the sound of the preaching, the dharma talk and the voice of the Buddha's word. Laos people pay attention to the merit of drum and drum making which has the highest goal is Nirvana. Drum is a symbol of faith between the Laos Buddhists and the Laos community with a temple as the center. The drum is used as a beacon to tell the time of making merit and creating merit, is a warning to the people not to forget the merit of giving alms, is a musical instrument that ties with the HeedKhong and tradition of Laos, used fanfare in Buddhist rituals and merit festivals. The sound of the Lao drum helps to reduce the tension in Dharma practice which is in line with the characteristics of Laos people. In addition, the story of the drums is tied to the era of the Buddha, tied to the Lord Buddha, showing both worldly and religious roles. Also, a tool to access Buddhist teachings and recalling the teachings of the Lord Buddha.

Keywords: Drums; Buddhism; Theravada Buddhism

บทนำ

การรับรู้และความซาบซึ้งในสุนทรียะทางเสียงหรือโสตวิญญาณ ทำให้เกิดการถ่ายทอดองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น ในการนำวัสดุธรรมชาติมาประดิษฐ์เครื่องดนตรีที่บรรเลงหลายลักษณะ ทั้งบรรเลงเดี่ยวรวมวง ประกอบการขับร้อง หรือประกอบการแสดง พระพุทธศาสนากล่าวถึงความสำคัญของดนตรีหลายแห่ง ดังพระสูตรตันตปิฎก วิชาสาสูตร ว่าด้วยวิชาภิกษุณี ที่กล่าวถึงการชักชวนกันร่วมบรรเลงดนตรีเครื่องห้าเพื่อ ความสำราญ นักดนตรีวิทยาบางกลุ่มเชื่อว่า เครื่องดีมีมาก่อนเครื่องดีด สี เป่า และเป่า-ดุด เนื่องจากกลองเป็น เครื่องดี สันนิษฐานว่า เป็นเครื่องดนตรีกลุ่มแรกของมนุษย์ด้วย กลองจึงมีมาตั้งแต่บรรพกาลก่อนพุทธกาล ชนพื้นเมืองนิยมเล่นดนตรีโดยมีกลองเป็นองค์ประกอบ กลองในพระพุทธศาสนาภาษาบาลีมีศัพท์ว่า เกริ พระสูตรตันตปิฎก ทกกรกขชาดก กล่าวถึงนักบวชชื่อ เกริปริพาชกา ซึ่งหมายถึงกลอง กลองไม่ได้มีเฉพาะในอินเดีย ที่เป็นแหล่งกำเนิดพระพุทธศาสนา แต่เป็นเครื่องดนตรีทั่วโลก อุษาคเนย์มีกลองเป็นองค์ประกอบสำคัญของ ดนตรี มีชื่อและลักษณะเฉพาะแตกต่างกัน กลองไม่เพียงแต่เป็นเครื่องดนตรีเพื่อละเล่น แต่ยังเป็นส่วนหนึ่งของ ศาสนพิธีในบางชาติพันธุ์ กลองของชาติพันธุ์ลาวในอารยธรรมลุ่มน้ำของ (แม่น้ำโขง) สำคัญทั้งในวัฒนธรรมหมอลำ-หมอแคน เจริญ-กันตรึม และเพลงโคราช โบราณวัตถุที่แสดงต้นกำเนิดกลองลาว และสะท้อนความสัมพันธ์เรื่องกลองกับความเชื่อในศาสนาและลัทธิดั้งเดิมของลาวมากที่สุด คือ ตั่งเจืองในวัฒนธรรมหินตั้ง ซึ่งเป็นอารยธรรมยุคก่อนประวัติศาสตร์ของลาวที่สร้างจากหินคล้ายไข่ ด้านหน้าเป็นจอมคล้ายดวงอาทิตย์รัศมีแฉกที่อาจเป็นรูปขวัญในศาสนาผีเถน สะท้อนความเชื่อเกี่ยวกับฤดูกาลธรรมชาติและ การนับถือพระอาทิตย์ในฐานะเทพเจ้าระดับสูง นอกจากนี้ยังปรากฏรูปสัตว์จำพวกกบ ซึ่งถึงความเชื่อเรื่องพระยาคนคากในวรรณกรรมศาสนาสมัยประวัติศาสตร์ และความเชื่อเรื่องกบกินเดือนในมุขปาฐะลาวบนหน้าตั่งด้วย สันนิษฐานว่า มีอายุราว ๔๐๐ ปีก่อนคริสตกาล พบครั้งแรก ค.ศ. ๑๙๘๓ ในภูเขาแขวงหลวงพระบาง ปัจจุบันเก็บรักษาที่พิพิธภัณฑสถานประจำแขวงหลวงพระบาง มีอายุร่วมสมัยหรือแสดงรอยต่ออารยธรรมลาวยุคก่อนประวัติศาสตร์ ร่วมกับสับแต้มผนังถ้ำหรือผาแต้มที่อุบลราชธานี และท่งไหหิน (ทุ่งไหหิน) แขวงเชียงขวาง (เชียงขวาง) ตั่งเจืองยุคหินอาจเป็นต้นกำเนิดกลองมะหะระทิก (มโหระทิก) ลาวยุคโลหะ และวัฒนธรรมใกล้เคียงในอุษาคเนย์ เนื่องจากสัญลักษณ์บนหน้าตั่งปรากฏคล้ายคลึงกับหน้ากลองมะหะระทิก มะหะระทิกขนาดใหญ่ที่สุดในลาวอีสานและไทยพบที่อำเภอดอนตาล จังหวัดมุกดาหาร ปัจจุบันอาจเป็นชิ้นที่พบในอำเภอคำชะอี มะหะระทิกเป็นเครื่องดนตรีศักดิ์สิทธิ์ที่ประโคนสีบมาไม่ขาดสาย ปัจจุบันพระราชพิธีไทยใช้ร่วมกับกลองชนะและบัณเฑาะว์ เช่นเดียวกับราชสำนักลาวก่อนเปลี่ยนการปกครอง กลองของชาวลาวใช้ในราชสำนักโบราณและระดับชาวบ้าน โดยราชสำนักใช้บรรเลงประกอบมโหรี เพื่อแสดงละครโขนหรือโขนพะลักพะลาม ซึ่งเป็นวรรณคดีชาดกสำคัญในพระพุทธศาสนาที่อธิบายกำเนิดนครหลวงเวียงจันทน์ รวมถึงใช้เสพในวงมโหรี กลองลาวอาจสัมพันธ์กับกลองอินเดีย รูปแบบกลองอินเดียผสมเขมรโบราณเชื่อมโยงกับกลองของชาวลาว ส่วนศาสนาพราหมณ์-ฮินดูตอนเหนืออนุทวีป ใช้กลองสองหน้าขนาดเล็กและใหญ่ตีบูชาพระผู้เป็นเจ้า

เรียกว่า Phurpa คติดังกล่าวมีอิทธิพลต่อพระพุทธศาสนาตันตระหรือวัชรยาน ซึ่งเคยมีอิทธิพลในดินแดนสองฝั่งโขงหลังอาณาจักรศรีโคตตะบอง (ศรีโคตรบูร) เสื่อมอำนาจลง และสมัยอาณาจักรเจนละในราวพุทธศตวรรษที่ ๑๐-๑๒ พร้อมส่งอิทธิพลถึงปัจจุบันผ่านทางความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ของลาว ซึ่งเป็นที่น่าสงสัยว่า กลองในพระพุทธศาสนาของชาวลาว อาจสืบทอดและเกี่ยวข้องกับความเชื่อในนิยายตันตระด้วย

แม้เสียงกลองเป็นปฏิบัติต่อวัตรปฏิบัติของพระพุทธเจ้า ดังพระสูตรตันตปิฎก พรหมชาลสูตร ความว่า “...พระสมณโคตมทรงเว้นขาดจากการพ้อนรำ ขับร้อง ประโคมดนตรี และดูการละเล่นที่เป็นข้าศึกแก่กุศล...” แต่กลองในพระพุทธศาสนาของชาวลาว กลับใช้วิธีหลักเสียงการบรรเลงแล้วผูกโยงคติไสยศาสตร์กับความเป็นสิริมงคล ซึ่งไม่มีในพระพุทธศาสนาแบบไทย และเป็นความเชื่อเฉพาะเรื่องกลองของพระพุทธศาสนาในลาวสองฝั่งโขง ด้วยเหตุนี้คติเรื่องกลองและดนตรีในพระไตรปิฎกจึงขัดแย้งกับพระพุทธศาสนาท้องถิ่นหลายประการ แม้พระวินัยปิฎก เรื่องพระฉัพพัคคีย์คุมหรสพ พระพุทธเจ้าจะรับสั่งว่า “...ภิกษุไม่พึงไปดูการพ้อนรำ การขับร้อง หรือการบรรเลงดนตรี รูปใดไปดู ต้องอาบัติทุกกฏ” เสมือนสั่งให้ภิกษุห่างวัดถุตันกำเนิดเสียงดนตรีที่เป็นปฏิบัติต่อสมณเพศ แต่คติพระพุทธศาสนาลาวกลับสนับสนุนให้บรรเลงดนตรีถวายพระสงฆ์ สร้างกลองถวายวัด พร้อมแสดงอานิสงส์อันยิ่งใหญ่ของการสร้างหอกกลองหรือหอนันทเกรี ดังหลักฐานในคัมภีร์ใบลานเรื่องสลองหอกอง (สลองหอกอง) ว่า “...โมคคลาน ดูอาโมคคลา โยปุคโคโล อันว่าบุคละผู้ใดมีใจใสสัทธา อาการยิ ได้กะทำสร้างแปงยังหอนันทเกรนีตีบุชาแก้วทั้ง ๓ ดังนั้น โสปุคโคโล อันว่าบุคละผู้นั้น ชาโต เกิดมา มหิทธิโก มีอิทธิฤทธิ์ อันว่า มหานุภาโว มีอานุภาพอันมาก มหาบิญญ มีประยาอันมาก อาตเพื่อจักตัดเสียยังคำสลังสงกาแห่งคนทั้งหลาย ภาคยะวณโณ รูปปสมบโน อันประกอบด้วยอุปสมตระนมพวันณะเนื้อตนอันงาม ปีโยมนาโป เป็นที่ชักถูกเนื้อเฟิงใจแก่คนทั้งหลายทุกชาติก่าเนิดเกิดมา สพพโลคาปี แม่นว่าพระยาดทั้งหลายทั้งมวร นอุปพนติ ก็เกิดมีในเนื้อตนแห่งบุคละผู้นั้นแล ประกาน ๑ แม่นว่าบุคละผู้นั้นยังอยู่ในมนุสสโลก เมืองคน ไปได้จุดติจากปากกายชั้นแห่งตนดั่งนั้น ทิพพปาสาโท อันว่าปราสาททิพ อุฐาหิสู ก็ตั้งอยู่ ดาวติงสากวเน ในชั้นฟ้าดาวติงสา ถ้าบุคละผู้นั้นแท้ดีหลีแล...” การตีกลองผูกพันกับขบวนแห่ สมโภช และงานบุญในพระพุทธศาสนา วัดของชาวลาวทั้งในเมืองและชนบทจึงปรากฏหอกกลองหรือหอโปง (ระฆังไม้) อยู่ทั่วไป เสียงกลองเป็นหนึ่งในเสียงดนตรีลาวที่ปลูกจิตวิญญาณของชนชาติ และบ่งบอกอัตลักษณ์ของลาวได้เป็นอย่างดี กลองในภูมิภาคลุ่มน้ำโขงสัมพันธ์แนบแน่นกับชาวลาว มีอิทธิพลและความสำคัญต่อวิถีชีวิตที่สัมพันธ์กับความเชื่อของพระพุทธศาสนาในท้องถิ่น โดยเฉพาะเรื่องอานิสงส์ งานบุญ งานมงคล ซึ่งแตกต่างกับเนื้อหาในพระไตรปิฎกดังจะกล่าวต่อไป

กลองในพระพุทธศาสนาเถรวาท

พัฒนาการของกลองกับความเชื่อทางศาสนามีมาก่อนพุทธกาล พระไตรปิฎกกล่าวถึงกลองหลายแห่ง ทั้งก่อนและร่วมสมัยพุทธกาล พระสูตรต้นตปิฎก โทหะยเถราปทาน กล่าวถึงทหารที่ร่ำเร่ด้วยเสียงสังข์และกลอง กลองจึงใช้ในการทหารหรือการปกครองผ่านงานรื่นเริงตั้งแต่ก่อนพุทธกาลแล้ว ส่วนพระวินัยปิฎก ที่ชาวุธฤ กลองถูกใช้ตีก่อนการประหารชีวิตกษัตริย์กับมเหสี กลองในสมัยพุทธกาลยังเกี่ยวข้องกับวินัยบัญญัติหลายแห่ง พระสูตรต้นตปิฎก สามัญญผลสูตรชี้ว่า กลองเป็นเครื่องตีเพื่อรื่นเริง ภิกษุต้องเว้นจากการดู เนื่องจากเป็นข้าศึกต่อกุศล การดูการละเล่นตีกลองคงเป็นกิจของฆราวาส ไม่ใช่กิจสมณะ พระพุทธเจ้าจึงบัญญัติไว้ ส่วนพระสูตรต้นตปิฎก ทันทภูมิสูตร กล่าวถึงกลองที่ประโคนยามทำศึกและฝึกช้าง มี ๓ ชนิด คือ กลองศึก มโหระทึก และกลองเล็ก กลองในสมัยพุทธกาลและก่อนพุทธกาลจึงมีความสำคัญหลายสถานะ ทั้งใช้ประโคนเพื่อความบันเทิง ประกาศข่าว ใช้ในการสงครามและฝึกสัตว์เพื่อการสงคราม เรื่องราวของกลองปรากฏทั้งพระพุทธเจ้าตรัสโดยตรงและสาวกกล่าวไว้ กรณีตรัสเองมักนำกลองมาเป็นองค์ประกอบของเนื้อหาเพื่อเปรียบเทียบกับหลักธรรมคำสอน การละเล่นตีกลองจึงมีความสำคัญมากในสมัยพุทธกาล ขณะที่พระพุทธศาสนาถือเป็นกิจกรรมที่ไม่ควรแก่งแย่งสาธยาย หากภิกษุไปชมถือว่า ผิดพระวินัย แต่ไม่ร้ายแรงถึงปาราชิก แม้ไม่ชี้ชัดว่ากลองชนิดใดนิยมเล่นสมัยพุทธกาล แต่คงหมายรวมถึงกลองทุกชนิด ยกเว้นการตีกลองที่ไม่ได้เป็นไปเพื่อความรื่นเริง หากภิกษุอยู่ในสถานการณ์ดังกล่าว อาจไม่ถือเป็นอาบัติหรือผิดต่อพระวินัย โดยพระพุทธเจ้าตรัสห้ามภิกษุฟ้อน ขับร้อง ประโคมดนตรี ดมหรสพ และการละเล่นตีกลอง ขณะที่พระสูตรต้นตปิฎก อธิบายสารีปุตตสูตร พระพุทธเจ้าตรัสเรียกการละเล่นตีกลองว่าโจคร ซึ่งภิกษุไม่ควรชวนขวยไปดูเช่นกัน กลองสำคัญในสมัยพุทธกาลและก่อนพุทธกาล ซึ่งพระไตรปิฎกมักเรียกพร้อมกันร่วมกับกลองชนิดอื่น คือ บัณเฑาะว์ และมโหระทึก ที่ใช้คู่กันกับกลองศึกในการสงครามและใช้ฝึกช้างศึก ทั้งเป็นกลองในพิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์เกี่ยวกับการปกครอง เพื่อความเป็นสิริมงคลและชัยชนะ รวมถึงเป็นเครื่องบอกสัญญาณบ้านเมือง กลองทั้ง ๒ ชนิด ไม่เพียงใช้บนโลกมนุษย์ แต่ยังปรากฏในวิมานของเทวดาที่ทำบุญไว้มาก สอดคล้องกับคติความเชื่อเรื่องอานิสงส์เกี่ยวกับกลองในคัมภีร์พระพุทธศาสนาท้องถิ่นของลาวประเภทคัมภีร์สลอง คือ สลองเครื่องเสบและสลองหอกกลอง แต่เนื้อความยังไม่ตรงกันมากนัก กลอง ๒ ชนิดที่ปรากฏในทิพยโลกนี้ ยังถูกกล่าวถึงในพุทธประวัติตอนตรัสรู้ด้วย ในพระสูตรต้นตปิฎก มหาภิเนศวรรยาปทาน เสียงกลองมโหระทึกถูกเปรียบเทียบกับพระสุรเสียงของพระปทุมุตระอดีตพุทธเจ้า มโหระทึกจึงเป็นเสียงกลองศักดิ์สิทธิ์ในพระพุทธศาสนา ความเชื่อท้องถิ่นจึงนิยมใช้มโหระทึกประกอบพิธีกรรม มโหระทึกเปรียบดังเสียงพระธรรมเทศนาของพระพุทธเจ้า เพื่อสั่งสอนสัตว์โลกให้พ้นทุกข์อันเป็นเป้าหมายสูงสุด

กลองซึ่งเป็นดนตรีพื้นเมืองท้องถิ่นมาตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ในประเทศสปป.ลาวและภาคอีสานของไทย ถูกจัดให้สัมพันธ์กับพระพุทธศาสนาในหลากหลายมิติ กลองของชาวลาวนอกจากใช้ในพิธีกรรมศาสนายังใช้ประโยชน์ด้านอื่นด้วย โดยเฉพาะการประโคมทางโลกเพื่อความรื่นเริง แต่เนื้อหากลับปรากฏในวรรณคดีพระพุทธศาสนา ดังชาดกลาวเรื่องท้าวทักคำ ว่า “เขาก็ดื้อตื้อตื้อตื้อนากลอง” และเรื่องกาละเกตุว่า “ฟังยินเค็ง ๆ ก้องก้องคัวคอนคั้งพุ่นเยอ” หรือเรื่องสังสินไซว่า “ฟังยินละหวินค้องก้องยามเค้าคิ่น” กลองของชาวลาวจึงทำหน้าที่ในสังคมทั้งด้านศาสนา การเมือง และจารีตประเพณีที่แสดงผ่านเสียงกลอง ซึ่งมีลักษณะพิเศษต่างจากเครื่องดนตรีประเภทที่เป็นโลหะชนิดอื่น คือ มีเสียงทุ้ม หนัก และแผ่กังวาน ส่วนอู้งาคธาซึ่งเป็นคัมภีร์พระพุทธศาสนาประเภทพุทธตำนานของกลุ่มน้ำโขง กล่าวถึงการตีกลองเพื่อบอกยามกองเด็กหรือเวลาขออนุญาตมาแต่สมัยสโคตตะบอง หลังสร้างอุบมุงภูมิกำพร้าหรือพระธาตุพนมเสร็จ ความว่า “เดือน ๑๒ เเพิง (เพ็ง) วัน ๓ ยามตุตตั้ง เมื่อคำวิสุกัมมเทวบุตรออกอุก่าพร้า ได้ควัดลายฮูปทั้งหลาย กองเด็ก (กลองเด็ก) ก็แล้วบรรวรหันแล” ซึ่งหมายความว่า ช่วงหัวค่ำ (หกโมงเย็นถึงทุ่มครึ่ง) ของวันอังคาร ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๒ วิสุกัมมเทวบุตรมาที่ภูมิกำพร้าเพื่อเนรมิตลวดลายอุบมุงเมื่อแรกสร้างให้วิจิตรพิสดาร จนแล้วเสร็จบริบูรณ์พร้อมทั้งเสียงกลองตีที่บรรเลงขึ้นช่วงนี้ เนื้อหาดังกล่าวแสดงถึงคุณค่าและความสำคัญของพระธาตุพนมในฐานะที่มีความงดงามเป็นพิเศษ เนื่องจากเป็นฝีมือของเทพบุตร ซึ่งใช้เวลาเนรมิตลวดลายตั้งแต่หัวค่ำจนถึงรุ่งสางอย่างไรก็ตาม กลองของลาวกับไทยนั้นมีข้อแตกต่างกัน แม้กลองชนิดเดียวกัน ชื่อคล้ายกัน แต่ก็มี ความหมาย คำอธิบาย และรายละเอียดต่างกัน คงเนื่องจากวัฒนธรรมกลองของลาวเข้ามามีอิทธิพลต่อไทยสยาม หรือไทยสยามอาจรับแนวคิดและอิทธิพลกลองแต่ละชนิดของลาวไปค่อนข้างมาก โดยเฉพาะกลองยาว กลองเพล และมโหรีที่กินันเป็นตัวอย่างที่ชัดเจน ทั้งนี้คงเนื่องจากชาวลาวฝั่งขวาแม่น้ำโขงเป็นประชากรส่วนใหญ่ของไทย และเป็นชาติพันธุ์ที่ยังยึดมั่นในวัฒนธรรมเดิมของตน เมื่ออพยพเข้าสู่ภาคกลางของไทย ได้นำวัฒนธรรมและเครื่องดนตรีของตนไปใช้ด้วย ขณะเดียวกันกลองของลาวก็ยังไม่ละทิ้งการบรรเลง ไม่ว่าพิธีกรรมทางโลกและทางธรรมหรือควบคู่กัน พิธีกรรมศาสนาที่เกี่ยวข้องกับกลองของลาว ไม่ได้มีรากฐานเฉพาะจากพระพุทธศาสนา แต่มีคติศาสนาผีผสม ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของพระพุทธศาสนาแบบลาว ต่างจากทัศนะของพระพุทธศาสนาไทยสยามที่มองว่า พระพุทธศาสนาเป็นแบบชาวบ้าน พระพุทธศาสนาแบบลาวคงมีรากฐานมาจากการนับถือพระพุทธศาสนาคนละนิกายกับสยาม และเอกลักษณ์ของพระพุทธศาสนาแบบลาวนี้ สามารถแสดงออกโดยผ่านคติความเชื่อเรื่องกลองได้อย่างชัดเจน

การตีกลองจึงสัมพันธ์กับคติพระพุทธศาสนาและวิถีชีวิตพระสงฆ์ หลักฐานจากคัมภีร์ไบลานลาวจำนวนมากกล่าวถึงการสร้างกลอง หอกลอง และอานิสงส์การถวายกลองในพระพุทธศาสนาว่ามีอานิสงส์มากแต่น้อยกว่าฆ้องและระฆัง คงเนื่องจากฆ้องและระฆังเป็นโลหะ ขณะที่กลองเป็นไม้และหนัง อาจผู้ฟังเร็วกว่าและอายุการใช้งานก็น้อยกว่าด้วย ดังนิทานทางพระพุทธศาสนาเรื่องพระยาพิมพิสารว่า “สร้างฆ้องได้บุญ ๑๓ พัน สร้างระฆังได้บุญ ๑๒ พัน สร้างกลองได้บุญ ๙ พัน” สันนิษฐานว่า เหตุที่ฆ้องมีอานิสงส์มากกว่าระฆัง เนื่องจาก

ประกอบเป็นฆ้องวงตีบรรเลงเป็นทำนองได้ ส่วนระฆังตีเป็นทำนองไม่ได้ ทั้งยังมีน้ำหนักมากยากต่อการเคลื่อนย้าย และเหตุที่ระฆังมีอานิสงส์มากกว่ากลองก็เนื่องจากเหตุผลข้างต้น อีกทั้งเสียงระฆังใสกังวานกว่ากลองก็อาจเป็นไปได้ นอกจากนี้ยังมีกลองสำคัญที่มีบทบาทต่อความเชื่อและวรรณกรรมของลาวสองฝั่งโขง คือ กลองหมากแข้ง กลองไม้ขนาดใหญ่ในวรรณกรรมประเภทพุทธตำนาน ตำนานบ้านเมือง และวรรณกรรมประวัติศาสตร์ การเมืองเรื่องท้าวเลาคำ เนื้อหากล่าวถึงประวัติศาสตร์ลาว โดยมุ่งเน้นการรักษา การกอบกู้เอกราชจากสยาม และแสดงความรุ่งเรืองของนครหลวงเวียงจันทน์ที่ถูกสยามทำลาย โดยมีกลองหมากแข้งเป็นวัตถุ ศักดิ์สิทธิ์ และเป็นของสิริมงคลคู่บ้านคู่เมืองหรือของขุนเมืองของลาวมาแต่โบราณ กลองหมากแข้งถูกใช้เป็น นิमितการตั้งชื่อราชธานีลาวในอนาคตตามพุทธทำนาย โดยเป็นสร้อยนามของเมืองชายพองว่า เมืองชายพอง กองหมากเวียงจันทน์ กลองหมากแข้งเป็นของคู่บ้านคู่เมืองร่วมกับพระแก้วมรกต ข้างเผือกงานิล และรุษพระยา นาค คนลาวโบราณเชื่อว่า กองหมากแข้งตีเรียกพระยานาคขึ้นมาช่วยทำศึกได้ ส่งผลให้ทัพลาวชนะทุกครั้งเมื่อ ทำสงครามกับสยาม การปล้นกลองหมากแข้งไปนั้นวรรณกรรมชื่อว่า สยามไม่เพียงได้กลองหมากแข้ง แต่ยังได้ คำสาปแช่งติดไปด้วย คราวใดที่กรุงเทพเกิดภัยพิบัติและความวุ่นวายทางการเมือง คงมีสาเหตุจากคำสาปแช่ง เหตุการณ์นี้สะท้อนโลกทัศน์ของลาวที่มีต่อนิสัยใจคอสยามว่า เป็นชาติที่ละโมภไร้สัจจะ ผู้แต่งยังแฝงนัย ทางการเมือง เพื่อปลุกฝังอนุชนลาวรุ่นหลังให้พร้อมใจกันแย่งชิงกลองหมากแข้งและของมีค่า ตลอดจนกอบกู้ เอกราชชาติลาวกลับคืน ความคิดนี้ได้กลายเป็นมุนเชื่อ (มุลเชื่อ) เพื่อสานต่อเจตนารมณ์บรรพชน ซึ่งตกทอด มาถึงลูกหลานลาวสองฝั่งโขงจนถึงปัจจุบัน กลองหมากแข้งเป็นสัญลักษณ์ทางจิตวิญญาณ แสดงถึงความ สามัคคี การมีจิตสำนึกรวม และการปลุกฝังจิตใจรักชาติเชื่อเผ่าพันธุ์ ดังเนื้อหาตอนหนึ่งว่า “อ้ายจ๊กขอสั่งน้อง สาก่อนสองที่ ให้เจ้าจำของเขาเครื่องเวียงคุณแก้ว บาดเจ้าได้ลูกแล้วให้สั่งสอนเขา ให้เขาพิเอาแท้งเวียงสาม อย่าง มีทั้งองค์พระแก้วทั้งข้างและกลอง อันหนึ่งให้เขาเอากันสร้างครองเมืองนำเฟิ่น ให้เขาพิเอาเข้าตีแท้ชู คนแพ้นอ ให้เขาเลวรุกกว้างเพลงให้ดับหน่อ อย่าให้มีอยู่สร้างกรุงกว้างดั่งเวียงนี้ท่อน” ชาวลาวไม่เคยลืม เหตุการณ์นี้ อนุชนลาวยังคงสืบทอดอุดมการณ์กอบกู้แผ่นดินคืน อีกทั้งกลายเป็นความขัดแย้งระดับประเทศ ทุกสมัย กลองหมากแข้งเป็นสัญลักษณ์ศักดิ์สิทธิ์รวมจิตวิญญาณคู่กับพระแก้วมรกต เพื่อต่อต้านอำนาจสยาม และยังใช้สร้างจิตสำนึกเรื่องการเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของชาวลาวด้วย

ความสำคัญของกลองในพระพุทธศาสนาเถรวาท

กลองยุคพุทธกาลมีความสำคัญทั้งแง่ความเชื่อและการให้ความบันเทิง กลองไม่ได้ตอบสนองความ ต้องการทางสุนทรีย์ของมนุษย์เท่านั้น ในมิติความเชื่อกลองสำคัญหลายแง่มุม พระพุทธศาสนามีหลักเข้าถึง เป้าหมายด้วยการปฏิบัติตามหลักสติปัญญาที่ไม่ได้เน้นเพียงศรัทธา ท่าทีต่อกลองซึ่งเป็นเครื่องดนตรี การละเล่น และเครื่องประกอบความศักดิ์สิทธิ์ของพิธีกรรม จึงต่างจากศาสนาพระเวทและศาสนาพราหมณ์- ฮินดู ความสำคัญของกลองไม่ใช่ตัวนำศาสนา แต่เป็นเครื่องมือและอุบายเข้าถึงธรรม หลังพุทธปรินิพพาน

ประเทศที่รับพระพุทธศาสนาเดิมมีการละเล่นและมีกลองเป็นองค์ประกอบสำคัญของวัฒนธรรมดนตรี ประกอบกับฐานความเชื่อเดิม เช่น พิธีกรรมดั้งเดิมและประเพณีท้องถิ่น กลองจึงมีความสำคัญต่อจารีตประเพณี ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินชีวิตของพระสงฆ์และการปฏิบัติตามหลักศาสนา ท่าทีของพระพุทธเจ้าไม่ได้จำกัดเฉพาะเชิงบวกหรือลบ กลองเป็นเครื่องดนตรีพื้นฐานในการละเล่นและแสดงกิจกรรมสำคัญของชีวิตมนุษย์ สำคัญต่อกิจกรรมสังคมและการจัดระเบียบชุมชนอย่างมาก กลองในพระไตรปิฎกแสดงสัญลักษณ์ร่วมของชุมชน เมื่อมีเหตุการณ์สำคัญเสียงกลองเป็นสัญลักษณ์ความร่าเริง ความสำคัญของกลองจึงเป็นสัญลักษณ์เชิงบวก บางสถานการณ์กลองเป็นสัญลักษณ์ในพิธีกรรมเชิงลบ เช่น การตีกลองสัญญาณก่อนการประหารชีวิต กลองในมิติทางประวัติศาสตร์ร่วมสมัยกับพระพุทธเจ้าจึงเกี่ยวข้องกับพุทธประวัติ และเป็นเครื่องมือสำคัญแสดงเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาอย่างน้อย ๒ เหตุการณ์ ใน ๓ ความหมาย คือ

๑) ความหมายเชิงบวก กลองเป็นเครื่องดนตรีและการละเล่นของคนในสมัยนั้น ไม่ได้มีความหมายเชิงบวกหรือลบ แต่เมื่อโยงกับพระพุทธศาสนาที่มีหลักการสำคัญ คือ การพัฒนาตนเอง ซึ่งเป็นคุณค่าภายในก็สะท้อนคุณค่าเชิงบวกและลบ กลองจึงมีความหมายใหม่ โดยมี ๒ เหตุการณ์สำคัญที่สะท้อนคุณค่าเชิงบวก คือ เมื่อพระพุทธเจ้าประสูติได้ ๗ วัน พระบิดาจัดเลี้ยงบรรดาพราหมณ์และทนายทายทัก ในพิธีมีมหรสพและมีดนตรีพร้อมสรรพ กลองจึงเป็นส่วนหนึ่งของดนตรีที่แสดงถึงความเพียบพร้อมของโศกทรัพย์และยศศักดิ์ผู้จัดงาน และมีความหมายเป็นมงคล ความสมบูรณ์ของสิ่งอำนวยความสะดวกพระพุทธเจ้าปรากฏในพุทธาปทานว่า “กลองทุกชนิดจงดังขึ้น พิณทุกชนิดจงบรรเลง เครื่องสังคตทุกชนิดจงบรรเลงขับกล่อมอยู่รอบ ๆ ปราสาทตลอดพุทธเขตและในจักรวาล” เหตุการณ์ที่สองปรากฏในมหาปรินิพพานสูตรว่า “ทั้งกลองทิพย์ก็ดังก็ก้องอะไรหนอแลเป็นเหตุ อะไรเป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดแผ่นดินไหวอย่างรุนแรง” กลองทิพย์ที่เทวดาบรรเลงแสดงความยิ่งใหญ่ของเหตุการณ์สำคัญในประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา กลองจึงมีส่วนสำคัญเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์นี้

๒) ความหมายเชิงลบ กลองในพระพุทธศาสนาเถรวาทเชื่อมโยงกับหลักพระธรรมวินัย โดยมีเป้าหมาย คือ โลกุตระหรือการบรรลุธรรมเป็นตัววัด สิ่งใดขวางกั้นหรือเป็นอุปสรรคต่อการบรรลุธรรมคือนิพพาน สิ่งนั้นมีความหมายเชิงลบ ซึ่งปรากฏในข้อห้ามหรือพระวินัย อาทิ ห้ามเล่นตีกลอง และภิกษุต้องเว้นจากการดูโดยเด็ดขาด เนื่องจากเป็นข้าศึกต่อกุศล อีกทั้งเป็นพฤติกรรมที่สมณพราหมณ์บางพวกนิยมกระทำ

๓) ความหมายอย่างกลาง เป็นเหตุการณ์บ้านเมืองปกติที่เกี่ยวกับกลอง มีความหมายกลางๆ สะท้อนวัฒนธรรมและประเพณีสมัยนั้น ดังพระสูตรต้นตปิฎก นาคสูตร กล่าวถึงช้างของพระราชาวา เป็นสัตว์อดทนต่อเสียงกลอง บัณเฑาะว์ และมโหระทึกที่ตั้งกระหึ่มได้ สอดคล้องกับโสณนันทชาดกที่ว่า “กระบวนกลอง ตะโพนสังข์ บัณเฑาะว์ และมโหระทึกนำหน้าใครมา ยังพระราชารู้จอมทัพให้ร่าเริง” และภริยัตตชาดก ตอนพระเจ้าสาครพรหมทัตทูลถามพระบิดาผู้เป็นดาบส ซึ่งเนื้อความแสดงถึงการเสด็จของกษัตริย์สมัยพุทธกาลที่ใช้กลองประโคมนำหน้าขบวนอย่างน้อย ๔ ชนิด กลองในพระพุทธศาสนาเถรวาทมีพัฒนาการอย่างต่อเนื่อง เชื่อมโยง

กับศาสนาพราหมณ์ ความเชื่อพื้นบ้าน และปรากฏความสำคัญในพระพุทธศาสนาท้องถิ่นที่มีลักษณะเฉพาะทั้งด้านที่มาของธรรมวินัย ซึ่งบัญญัติให้พระสงฆ์ยึดถือและปฏิบัติ เสียงกลองเป็นสัญลักษณ์ของชัยชนะ เป็นเครื่องหมายการประกาศธรรมและอุปมาหลักธรรม สัมพันธ์กับอานิสงส์ของกุศลธรรมและคุณวิเศษในพระพุทธศาสนา กลองในพระพุทธศาสนาเถรวาทจึงมีความสำคัญหลายด้าน โดยเฉพาะในคัมภีร์ชาดกที่มักใช้กลองเป็นสื่อแสดงหลักคำสอน แสดงถึงความสำคัญของพระพุทธเจ้า และเป็นเครื่องมือในการทำกิจวัตรของพระสงฆ์ในเวลาต่อมา นอกจากนี้กลองยังสัมพันธ์กับเหตุการณ์พุทธปรินิพพานอีกหลายตอน

ความสำคัญและพัฒนาการของกลองในกลุ่มชาติพันธุ์ลาว ก่อให้เกิดคุณค่าทางศาสนาและสังคม กลองไม่ได้เป็นเพียงเครื่องดนตรี แต่เกี่ยวข้องกับชีวิตมนุษย์ซึ่งก่อให้เกิดคุณค่า นอกจากคุณค่าทั่วไปตามประโยชน์พื้นฐานคือความบันเทิง กลองยังมีคุณค่าทางจริยธรรมที่เกี่ยวกับชีวิตส่วนบุคคล ขยายเป็นจริยธรรมร่วมของวิถีชีวิตในสังคม ก่อให้เกิดวัฒนธรรมและประเพณีที่มีคุณค่าในเวลาต่อมา คุณค่าของกลองแบ่งเป็น ๒ ด้าน คือ โลกุตระธรรมหรือการหลุดพ้น และโลกียธรรมที่เกี่ยวกับความเชื่อ ค่านิยม จริยธรรม ประเพณี วัฒนธรรม และการจัดความสัมพันธ์ของคนในสังคม ดังนี้

๑) คุณค่าทางโลกุตระธรรม กลองเป็นสื่อสะท้อนหลักธรรม มีคุณค่าในฐานะเป็นเครื่องมือแสดงหลักคำสอนและสะท้อนความจริงสูงสุดทางพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าสอนธรรมตามจริตของผู้ฟัง เช่น ผู้ฟังเป็นฆราวาสก็ใช้ฆานโกลและเรือกสวนไร่นาเป็นสื่อแสดงธรรม ในธนิยสูตร พระพุทธเจ้าตรัสกับนายธนิยะเกี่ยวกับเรือกสวนไร่นาว่าควายโดยสื่อถึงหลักธรรม เมื่อตีความได้ก็บรรลุธรรม กลองก็เป็นสื่อแสดงหลักธรรมเช่นเดียวกับเรือกสวนไร่นา แต่กลองที่พระพุทธเจ้าตรัสสอนนั้น ผู้ฟังมีประสบการณ์โดยตรงจึงเข้าใจง่าย ตัวกลองไม่ใช่หลักธรรม แต่เป็นสื่อเข้าถึงแก่นหลักธรรมได้อย่างลึกซึ้ง ดังคำถามว่า ผู้ใดเป็นศาสดาของพระองค์ พระองค์ขอพิจารณาธรรมของใคร พระพุทธเจ้าตรัสว่า พระองค์ครอบงำธรรม รู้ธรรม ไม่แปดเปื้อนในธรรม ละธรรมได้สิ้นเชิง หลุดพ้นเนื่องจากสิ้นตัณหาและตรัสรู้เอง ไม่มีอาจารย์และผู้เสมอ ไม่มีผู้ทัดเทียมทั้งในโลกและเทวโลก เป็นอรหันต์ เป็นศาสดาผู้ยอดเยี่ยม ตรัสรู้เอง เยือกเย็นและดับกิเลสในโลกได้ จากนั้นตรัสกับอุปกชีวกว่า พระองค์จะเสด็จไปประกาศธรรมจักร และจะตีกลองอมตธรรมในโลกที่มีแต่ความมืดมน เสียงกลองจึงเป็นเสียงแห่งความดีงาม และเป็นเสียงมงคลดังเสียงพระธรรมเทศนาของพระพุทธเจ้าที่สั่งสอนสัตว์โลกให้พ้นทุกข์ อันเป็นเป้าหมายสูงสุด นอกจากนี้บางพระสูตรยังเปรียบเสียงกลองเหมือนการเรียนรู้และปฏิบัติธรรม การฝึกและความเคยชินทำให้เกิดความคุ้นเคยและมีทักษะเหมือนบุรุษมีประสบการณ์ตีกลอง เมื่อมีเสียงกลองอยู่ห่างไกลก็ทราบทันที ซึ่งสะท้อนถึงคุณค่าของกลองในมิติความดีงามและบริสุทธิ์เช่นเดียวกัน

๒) คุณค่าทางโลกียธรรม

- **มิติทางจิตใจ** เสียงกลองสัมพันธ์กับจิตใจและก่อให้เกิดความบันเทิง เกี่ยวข้องกับพิธีกรรม ความเชื่อและความเข้มแข็งทางจิตใจของคนในสังคม กลองจึงสัมพันธ์กับมิติทางจิตใจชัดเจน เมื่อเจ้าชายสิทธัตถะประสูติ กลองเป็นสิ่งสำคัญในการสร้างความบันเทิงและความเชื่อ กลองสร้างพิธีกรรมและความเข้มแข็งใน

สงคราม การตีกลองรัวเป็นการแสดงการออกศึก เสียงกลองแต่ละจังหวะขณะออกศึกสร้างสัญญาณร่วมให้ยอมรับมติทางจิตใจ เป็นสัญญาณการรบ เป็นฉันทานุมัติร่วมว่า มีการสู้รบ ซึ่งแสดงมิตีคุณค่าด้านจิตใจ ทั้งยังมีผลกับแต่ละบรรยากาศและเหตุการณ์ขณะที่สงครามดำเนินไปด้วย หลายพระสูตรแสดงถึงการรบพร้อมสัญญาณกลอง เมื่อรบชนะเสียงกลองเป็นสัญลักษณ์บ่งบอกด้วยจังหวะที่ต่างจากการประจันบาน หรือเหตุการณ์สำคัญในพุทธประวัติที่เกี่ยวข้องกับกลอง เช่น ตอนประสูติและปรินิพพาน ล้วนแสดงความยิ่งใหญ่ และเป็นแรงบันดาลใจให้พุทธศาสนิกชนเกิดศรัทธา ซึ่งสะท้อนถึงมติทางจิตใจได้เป็นอย่างดี

- **มติทางวัฒนธรรม** หลังพุทธปรินิพพานพัฒนาการของกลองด้านวัฒนธรรมปรากฏชัดมากขึ้น สะท้อนลักษณะพระพุทธศาสนาช่วงแรกๆ ที่เน้นโลกุตรธรรมหรือการหลุดพ้น พระสงฆ์บรรลุมรรคเป็นพระอรหันต์ตามอุดมคติหลักจำนวนมาก เมื่อพระพุทธศาสนาแผ่ไปทั่วโลก รวมทั้งอุษาคเนย์ ซึ่งปรากฏชัดหลังสงครามครั้งที่ ๓ ประเทศแถบนี้ส่วนหนึ่งนับถือพระพุทธศาสนาเถรวาท มีกลองประกอบการละเล่นและพิธีกรรมศาสนา กลองจึงสัมพันธ์กลมกลืนกับพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างแนบแน่น เช่น ประเทศลาว และไทยปัจจุบันที่เสียงกลองมีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อเทศกาลงานบุญ ประเพณี วัฒนธรรม และพิธีกรรมพระพุทธศาสนา ไม่ว่าจะเป็นการฟ้อนในวาระสำคัญ การใช้กลองแสดงสัญญาณบอกเหตุการณ์ บอกบุญหรือวันสำคัญ บอกขั้นตอนหรือช่วงเวลาทำพิธีกรรมทางศาสนา กลองจึงมีความสำคัญในมติทางวัฒนธรรมทั้งกับพระสงฆ์และพุทธศาสนิกชนทั่วไป

- **มติทางสังคม** เมื่อมีสังคมก็ต้องมีกฎระเบียบที่คนส่วนใหญ่ยึดถือ เพื่อสร้างข้อตกลงในสังคม ส่งผลให้สังคมเข้มแข็งสงบร่มเย็น พระวินัยปิฎก เวรณชกัณฑ์ แสดงความสำคัญของวินัยหรือระเบียบปฏิบัติร่วมของพระสงฆ์ เพื่อให้องค์กรเข้มแข็ง กลองในมติทางสังคมสมัยพุทธกาลปรากฏว่า พระวินัยห้ามพระสงฆ์บรรเลงดนตรี หรือดูการละเล่นที่เป็นข้าศึกต่อกุศลและการประพฤติพรหมจรรย์ เนื่องจากไม่นำไปสู่ความหลุดพ้น เมื่อกลองเป็นเครื่องดนตรีที่เกี่ยวกับการละเล่นโดยตรง จึงเป็นที่มาของข้อห้ามในพระวินัย ขณะที่กลองในปัจจุบันมีความสำคัญในมิตีคุณค่าทางสังคม คือ เป็นเครื่องกำหนดความผูกพันกลมเกลียวในสังคมและสร้างฉันทามติร่วมกัน เช่น พระสงฆ์สามเณรตีกลองในวันธรรมสวนะ เพื่อส่งสัญญาณว่า พุทธศาสนิกพึงปฏิบัติอย่างไร ซึ่งมีข้อกำหนดและข้อปฏิบัติในวันธรรมสวนะ อาทิ ร่วมกิจกรรมทำบุญตักบาตรตอนเช้า ปฏิบัติธรรม ให้อาหาร รักษาศีล ไม่ฆ่าสัตว์ บำเพ็ญประโยชน์ ช่วงเย็นร่วมสวดมนต์และฟังพระธรรมเทศนา เพื่อชำระจิตใจให้บริสุทธิ์ผ่องใส เป็นต้น

องค์ความรู้

การละเล่นตีกลองแม่เป็นปฏิบัติต่อสมณเพศและขัดแย้งกับพระวินัยบัญญัติของพระสงฆ์ แต่ชาวลาวกลับเชื่อว่า การสร้างกลองและหอกกลองหรือส่วนประกอบส่วนใดส่วนหนึ่งของกลองเพื่อถวายวัด หรือแม้แต่การตีกลองเพื่อถวายเป็นพุทธบูชาจะทำให้ได้อานิสงส์มาก โดยสร้างเนื้อหารองรับความเชื่อผ่านทางคัมภีร์สลองหอกกลองและคัมภีร์สลองเครื่องเสพ กลองในความเชื่อจากคัมภีร์สลองของลาวไม่ต่างจากการทำบุญชนิดอื่นในพระพุทธศาสนาซึ่งไม่ละทิ้งคติสูงสุดคือการเข้าถึงพระนิพพาน กลองจึงเป็นวัตถุทางชนิดหนึ่งที่ถูกนำมาเป็นเครื่องมือในการขัดเกลาจิตใจและเป็นตัวเชื่อมโยงให้เข้าถึงเนื้อหาสาระและหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาผ่านทางความเชื่อเรื่องพุทธทำนายและการเสวยพระชาติของพระโพธิสัตว์ในดินแดนลุ่มน้ำโขง พระพุทธศาสนาของชาวลาวทั้งสองฝั่งโขงจึงมีลักษณะพิเศษต่างจากพระพุทธศาสนาของสยาม เนื่องจากผสมผสานกับคติความเชื่อดั้งเดิมหลายลัทธิและหลายศาสนา ทำให้อัตลักษณ์และเอกลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาของชนชาติลาวที่ตกทอดมาถึงปัจจุบันมีความพิเศษ ซึ่งรวมไปถึงคติความเชื่อเรื่องกลองของชาวลาวด้วย เสียงกลองเปิดทางให้พุทธศาสนิกชนเข้าถึงจุดหมายแห่งความสุขทั้งทางโลกและทางธรรม นำพาความศรัทธาของมวลชนมุ่งสู่การสร้างกุศลและพระนิพพาน เนื้อหาที่พระไตรปิฎกกล่าวถึงกลองแม่มีความละเอียดน้อยกว่าคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาของท้องถิ่น แต่ก็สอดคล้องประสานและกลมกลืนกัน กลองของชาวลาวเป็นภูมิปัญญาทางความเชื่อที่ถูกยกมาใช้ในทางปฏิบัติเชิงประจักษ์ในชีวิตประจำวัน เป็นสัญญาณแห่งการสร้างกุศลกรรม อีกทั้งยังช่วยลดความตึงเครียดจากความเคร่งครัดในคำสอนทางพระพุทธศาสนา และประสานอารมณ์ความรู้สึกของเรื่องราวทางโลกเข้ากับวิถีปฏิบัติในทางธรรม เสียงกลองเป็นเครื่องเชื่อมประสานระหว่างโลกียวิสัยกับโลกุตระธรรม ความเชื่อเรื่องกลองของชาวลาวจึงไม่ขัดแย้งกับความเชื่อเรื่องกลองในพระพุทธศาสนา เนื่องจากความเชื่อทั้งสองส่วนนี้ถูกทำให้กลายเป็นเนื้อเดียวและแยกกันไม่ออกจากพหุนัยอย่างสิ้นเชิง ดังนั้นเสียงกลองจึงเป็นสิ่งที่แสดงถึงจิตวิญญาณของชาวลาวซึ่งเป็นชนชาติที่รักความสงบ รักความสนุกสนาน มีน้ำใจไมตรีและรักชาติเผ่าพันธุ์ โดยไม่สามารถแยกเสียงกลองในทางโลกกับทางธรรมออกจากชีวิตของชนชาติลาวสองฝั่งโขงได้ กล่าวได้ว่า กลองเป็นเครื่องมือแห่งการเข้าถึงคำสอนในพระพุทธศาสนา การระลึกถึงหลักธรรม และการประกาศหลักคำสอนอันลึกซึ้งของพระพุทธเจ้า รวมถึงเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการสืบทอดพระพุทธศาสนาเพื่อให้ดำรงคงมั่นอยู่กับชาวลาวทั้งสองฝั่งแม่น้ำโขงตลอดไป

สรุป

กลองในพระพุทธศาสนาเถรวาทมีพัฒนาการมายาวนาน ซึ่งปรากฏในพระไตรปิฎกหลายมิติ กลองเป็นเครื่องหมายการรวมศรัทธาของพุทธศาสนิกชนกับชุมชนโดยมีวัดเป็นศูนย์กลาง และยังเกี่ยวข้องกับกิจวัตรของพระสงฆ์ ทั้งพระสงฆ์กับพระสงฆ์และพระสงฆ์กับชาวบ้าน กลองสัมพันธ์กับวินัยบัญญัติ ขวาลาวให้ความสำคัญมากกับอานิสงส์การสร้างกลองและหอกกลองโดยมีจุดหมายสูงสุดคือพระนิพพาน กลองถูกบรรเลงประกอบเครื่องดนตรีอื่นเพื่อความรื่นเริงในการบูชาพระรัตนตรัย ซึ่งเป็นภูมิปัญญาทางความเชื่อที่ใช้ปฏิบัติจริง โดยไม่สามารถแยกเสียงกลองในทางโลกกับทางธรรมออกจากชีวิตของชนชาติลาวสองฝั่งโขงได้ เครื่องดนตรีในพระพุทธศาสนาของลาวที่นอกเหนือจากแคน กลอง และพิณ ก็เป็นสิ่งที่ควรศึกษาและพิจารณาถึงความสำคัญต่อบทบาทในพระพุทธศาสนาอย่างมาก พัฒนาการของเครื่องดนตรีเหล่านี้ซึ่งเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาเป็นสิ่งที่ควรศึกษาอย่างยิ่ง เพื่อแสดงหลักฐานถึงความเก่าแก่ในอารยธรรมการดนตรีของลาว และแสดงให้เห็นถึงหลักฐานต้นกำเนิดเครื่องดนตรีบางชนิดว่า คุมมาจากชนชาติลาวก่อน แล้วจึงแพร่อิทธิพลต่อชนชาติรอบข้างอย่างสยาม เครื่องดนตรีเนื่องในพระพุทธศาสนาของชนชาติลาวในอุษาคเนย์ควรถูกหยิบยกมาศึกษาเปรียบเทียบบทบาทและความสำคัญ โดยการศึกษาเครื่องดนตรีในพระพุทธศาสนาของชนชาติลาวนั้นไม่ควรแยกศึกษาในส่วนของลาวอีสานออกจากสปป.ลาว เนื่องจากมีวัฒนธรรม วิธีคิด และภูมิปัญญาจากบรรพชนเดียวกัน กรณีนี้นักวิชาการฝ่ายสยามนิยมจัดมักใช้ศัพท์หรือคำนิยามเฉพาะเพื่อแบ่งแยกชนชาติลาวทั้งสองฝั่งแม่น้ำโขงออกจากกัน จนเกิดข้อขัดแย้งและข้อถกเถียงถึงประวัติศาสตร์ของเครื่องดนตรีหลายชนิดอันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของลาวที่สยามไม่มี เช่น กรณีโปงลาง ซึ่งบางกลุ่มเห็นว่า กำเนิดขึ้นที่ลาวอีสาน แต่เมื่อพิจารณาถึงพัฒนาการที่มีความสัมพันธ์กับความเป็นชนชาติแล้วกลับพบว่า โปงลางพัฒนามาจากลาวฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง การศึกษาเรื่องราวของเครื่องดนตรีในแต่ละชนิดของชนชาติลาว ไม่ควรนำอิทธิพลทางความคิดของนักวิชาการที่เกี่ยวกับเครื่องดนตรีทางภาคกลางหรือแถบลุ่มน้ำเจ้าพระยามาเป็นกรอบคิดหรือศูนย์กลางหลักในการศึกษา แม้จะมีความสัมพันธ์กันอยู่บ้างก็ตาม เนื่องจากมักทำให้ผลการวิจัยถูกตีความว่า เครื่องดนตรีจำนวนมากของลาวมาจากสยาม ส่งผลให้สยามกลายเป็นศูนย์กลางทางความคิดที่ครอบงำอารยธรรมลาวจนทำให้ชาติพันธุ์ลาวสูญเสียอัตลักษณ์และเอกลักษณ์แห่งความเป็นลาวไป ซึ่งแนวคิดหลายประการของสยามมักขัดแย้งกับหลักฐานทางประวัติศาสตร์และเอกสารลายลักษณ์อักษรของลาวเป็นประจำ อาทิ กรณีวัฒนธรรมอาหารที่เกี่ยวข้องกับส้มตำ วงดนตรีลาวเดิม ภาษาและวรรณคดีลาวหลายฉบับ นอกจากเครื่องดนตรีจำเพาะชนิดในพระพุทธศาสนาของลาวแล้ว เรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมการดนตรีโดยรวมในพระพุทธศาสนาของชนชาติลาวก็เป็นสิ่งที่ควรนำมาพิจารณาและศึกษาเช่นกัน เนื่องจากไม่เพียงทำให้เห็นภาพรวมของเรื่องราวในประเด็นดังกล่าว แต่ยังแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการดนตรีในพระพุทธศาสนาของลาว ซึ่งมีบทบาทและอิทธิพลอย่างยิ่งต่ออารยธรรมลาวทั้งสองฝั่งแม่น้ำโขง

หอกลองและหอโปง (ระฆังไม้) วัดพระธาตุพนมวรมหาวิหาร ถ่ายเมื่อวันที่ ๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๖ ในงาน
เทศกาลนมัสการองค์พระธาตุพนมประจำปี ๒๕๖๖ (๒๙ มกราคม-๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๖)

เอกสารอ้างอิง

- กำพล จำปาพันธ์. (2558). *นาคยุคครุฑ: “ลาว” การเมืองในประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทย*. กรุงเทพมหานคร: มติชน, 2558.
- ณรงค์ศักดิ์ ราวะรินทร์. (2561). *อุรังคธาตุ จ.ศ. 1167 (พ.ศ. 2348)*. เอกสารวิชาการลำดับที่ 28 กลุ่มงานอนุรักษ์เอกสารโบราณ สถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. มหาสารคาม: หจก. อภิชาติการพิมพ์.
- ดวงจัน วันนะบุบผา. (2010). *ท้าวเหลาคำ. เวียงจันทน์: หนุมลาว*.
- ดำรง พ. ทัมมิกะมณี. (2553). *พระพุทธศาสนาในปะเทศลาว: สืบเสาะตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน*. กรุงเทพฯ: มหาคอน: สุขะพาบใจ, 2553.
- ทาดขาว (ปวิรรต). (ม.ป.ป.). *กาละเกด เล่ม 1: วัดสีชมชื่น เมืองหินบูน แขวงคำม่วน*. ม.ป.ท.: ม.ป.พ., ธิติพล กันตังค์. (2557). *ดนตรีล้านนา สล่าเครื่องดี*. เชียงใหม่: สุเทพการพิมพ์.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.